

Έξυπνα χωριά

Ορισμός, ζητήματα και προοπτικές για τις αγροτικές περιοχές της ΕΕ

Πρωτότυπο κείμενο:

Smart villages - Concept, issues and prospects for EU rural areas

European Parliament Research Service (EPRS)

Ana Matinez Juan and James McEldowney

Members' Research Service

PE 689.349 - March 2021

Επιμέλεια ελληνικής απόδοσης:

Δήμητρα Χουχορέλου, Τμήμα Διαχείρισης Ευρωπαϊκών προγραμμάτων, GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΑΕ

Το περιεχόμενο της παρούσας δημοσίευσης αποτελεί απόδοση στα ελληνικά επιλεγμένων αποσπασμάτων του εγγράφου EPRS_BRI(2021)689349 που προετοιμάστηκε και απευθύνθηκε στα Μέλη και το προσωπικό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως βασικό βοηθητικό υλικό στο κοινοβουλευτικό τους έργο. Το περιεχόμενο της παρούσας δημοσίευσης είναι αποκλειστική ευθύνη των συντακτών του και τυχόν απόψεις που εκφράζονται στο παρόν δεν πρέπει να θεωρούνται αντιπροσωπευτικές της θέσης του Κοινοβουλίου.

Copyrights 2021, GAIA ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΑΕ, 2021

Χρηματοδότηση από το πρόγραμμα IMCAP της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το περιεχόμενο του παρόντος απηχεί τις απόψεις των συντακτών του μόνο, οι οποίοι φέρουν την αποκλειστική ευθύνη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φέρει καμία ευθύνη για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

Ιστορικό - αγροτικές περιοχές της ΕΕ

Οι αγροτικές περιοχές στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ποικίλλουν ως προς τη φύση, τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, τα επίπεδα ανάπτυξης και τις κοινωνικοοικονομικές και δημογραφικές τάσεις. Καλύπτοντας το 44,6% της έκτασης της ΕΕ και φιλοξενώντας 93,1 εκατομμύρια πολίτων (20,8% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ), οι αγροτικές περιοχές της ΕΕ είναι πολυλειτουργικοί χώροι που αντιμετωπίζουν μια σειρά προκλήσεων. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η δημογραφική γήρανση, οδηγώντας σε μείωση του επαγγελματικά ενεργού πληθυσμού, σε αδύναμη αγορά εργασίας, ακόμη και σε μείωση συνολικά του πληθυσμού ορισμένων αγροτικών και απομακρυσμένων περιοχών. Άλλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές, σε σύγκριση με τις αστικές, είναι η έλλειψη υποδομών και παροχής υπηρεσιών, μια ανεπαρκώς διαφοροποιημένη οικονομία, τα χαμηλά εισοδήματα σε συνδυασμό και με τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, η εγκατάλειψη γεωργικών εκτάσεων, η έλλειψη εκπαιδευτικών υποδομών, ο υψηλός αριθμός ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, και το ψηφιακό χάσμα (δηλαδή η έλλειψη αξιόπιστων συνδέσεων στο Διαδίκτυο που περιορίζουν τόσο τα άτομα όσο και τις επιχειρήσεις). Αυτές οι συνθήκες θεωρούνται πως αντιπροσωπεύουν ένα «φαύλο κύκλο που οδηγεί στην υποβάθμιση της υπαίθρου» (βλ. [Έκθεση ESPON, 2020](#)), καθώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι μετακινούνται σε αστικές περιοχές, αναζητώντας καλύτερες προοπτικές εργασίας και παροχή δημόσιων υπηρεσιών.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, οι αγροτικές περιοχές προσφέρουν πολλές ευκαιρίες. Η ποικιλομορφία τους είναι ένας από τους πλουσιότερους πόρους της ΕΕ. Παρέχουν τρόφιμα και περιβαλλοντικούς πόρους και μπορούν να συμβάλουν στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, προσφέροντας εναλλακτικές λύσεις για τα ορυκτά καύσιμα και αναπτύσσοντας την κυκλική οικονομία. Ο ρόλος τους στη διασφάλιση μιας ισορροπημένης εδαφικής κατανομής του πληθυσμού, αποφεύγοντας τον υπερπληθυσμό των αστικών κέντρων, είναι ζωτικής σημασίας, ενώ η ποιότητα ζωής που προσφέρουν εκτιμάται όλο και περισσότερο, όπως εκτιμάται και η συμβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς αγροτικών περιοχών στον αειφόρο τουρισμό. Επιπλέον, η κρίση του Covid-19 θα μπορούσε ενδεχομένως να επιφέρει μακροπρόθεσμες αλλαγές στην κοινωνία, όπως αύξηση της τηλεργασίας ή μεγαλύτερη εκτίμηση της αξίας του πρασίνου, προς όφελος των αγροτικών περιοχών.

Στην αντιμετώπιση των παραπάνω προκλήσεων, η έννοια του **Έξυπνου Χωριού** θεωρείται ότι προσφέρει έναν τρόπο στις αγροτικές κοινότητες να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και να είναι ανθεκτικές στο χρόνο. Τα Έξυπνα Χωριά εξελίχθηκαν από μια ιδέα σε μια σειρά συγκεκριμένων δράσεων, και σταδιακά ενσωματώθηκαν στο θεματολόγιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης. Αυτό συμπίπτει με τη διαδικασία εκπόνησης των εθνικών στρατηγικών σχεδίων που αποτελούν μέρος των νομοθετικών προτάσεων της Επιτροπής για την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) μετά το 2023. Σε αυτόν το σύντομο οδηγό αναλύεται η έννοια του Έξυπνου Χωριού από τον ορισμό της έως την εφαρμογή της στην πράξη, εξετάζοντας επίσης τις παραμέτρους που σχετίζονται με την προετοιμασία των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ από τα Κράτη Μέλη.

Ανάπτυξη και πλαίσιο πολιτικής

Ορισμοί και κύρια χαρακτηριστικά των Έξυπνων Χωριών

Σε παγκόσμιο πλαίσιο, η έννοια του Έξυπνου Χωριού χρονολογείται από τα μέσα της περασμένης δεκαετίας, με πρωτοβουλίες που ανέλαβαν Αφρική, Κεντρική και Νότια Αμερική και Ασία. Στην ΕΕ, η εμφάνιση της έννοιας των Έξυπνων Χωριών συνδέεται στενά με τη [Διακήρυξη Cork 2.0 για “Μία καλύτερη ζωή σε αγροτικές περιοχές”](#) το 2016, η οποία έθεσε ένα μανιφέστο 10 σημείων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές. Η διακήρυξη τόνισε την ανάγκη να ξεπεραστεί το ψηφιακό χάσμα μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών και να αναπτυχθεί το δυναμικό που προσφέρει η συνδεσιμότητα και η ψηφιοποίηση στις αγροτικές περιοχές. Στην ιδέα δόθηκε περαιτέρω ώθηση το 2017, με τη δημοσίευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [Δράση της ΕΕ για έξυπνα χωριά](#) στο πλαίσιο της οποίας καθορίστηκαν αρκετοί τομείς πολιτικής και ταμεία της ΕΕ που προωθούν ενεργά την ιδέα, υιοθετώντας μία ολιστική και ολοκληρωμένη προσέγγιση προς αυτή την κατεύθυνση.

Τα Έξυπνα Χωριά είναι *κοινότητες σε αγροτικές περιοχές* που χρησιμοποιούν καινοτόμες λύσεις για τη βελτίωση της ανθεκτικότητάς τους, βασιζόμενα στα τοπικά πλεονεκτήματα και ευκαιρίες. Στηρίζονται σε μία *συμμετοχική προσέγγιση* για να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί η στρατηγική τους για τη βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών ή/και περιβαλλοντικών συνθηκών, ιδίως αξιοποιώντας λύσεις που προσφέρουν οι *ψηφιακές τεχνολογίες*. Τα έξυπνα χωριά επωφελοούνται από τη συνεργασία και τις συμμαχίες με άλλες κοινότητες και φορείς σε αγροτικές και αστικές περιοχές. Η έναρξη και η εφαρμογή των *στρατηγικών για Έξυπνα Χωριά* μπορεί να βασιστεί σε υπάρχουσες πρωτοβουλίες και μπορεί να χρηματοδοτηθεί από ένα εύρος δημόσιων και ιδιωτικών πόρων.

Πηγή: Πιλοτικό έργο: Έξυπνα οικο-κοινωνικά χωριά, Ecorys [Τελική αναφορά](#), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019.

Η Δράση όρισε ως Έξυπνα Χωριά «*εκείνα τα χωριά (τοπικές κοινότητες) που χρησιμοποιούν ψηφιακές τεχνολογίες και καινοτομίες στην καθημερινότητά τους, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητά της, βελτιώνοντας το επίπεδο των δημόσιων υπηρεσιών και διασφαλίζοντας καλύτερη χρήση των πόρων*».

Με τη συνεισφορά [διαδικτυακών διαβουλεύσεων](#) (Αύγουστος 2018) και περαιτέρω συζητήσεων στο πλαίσιο της Ομάδας Καθοδήγησης του πιλοτικού έργου «Έξυπνα οικο-κοινωνικά χωριά», διαμορφώθηκε το 2019 ένας πιο αναλυτικός ορισμός. Η συμμετοχή της τοπικής κοινότητας και η χρήση ψηφιακών εργαλείων θεωρήθηκαν ότι αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία, εστιάζοντας σε μια σειρά από βασικά χαρακτηριστικά:

- Μια στρατηγική Έξυπνου Χωριού εντοπίζει προκλήσεις, ανάγκες, πάγια στοιχεία και ευκαιρίες. Δεν πρόκειται για μία επανάληψη των ήδη εφαρμοζόμενων στρατηγικών, για παράδειγμα μέσω προσέγγισης LEADER, αλλά για τη συμπλήρωσή τους, με την προϋπόθεση αρμονικής συνύπαρξής τους στην ίδια περιοχή.
- Η συνεργασία, μέσω της ανάπτυξης συνεργειών και της υποστήριξης των τοπικών αρχών είναι το κλειδί. Περιλαμβάνει τη συνεργασία και τη συνέργεια μεταξύ χωριών, καθώς και μεταξύ χωριών και γειτονικών αστικών περιοχών. Ωστόσο, είναι επίσης δυνατό ένα έξυπνο χωριό να αποτελεί διακριτή και αυτόνομη οντότητα.
- Τα έξυπνα χωριά αναζητούν λύσεις εδραιωμένες στην εντοπιότητα και που μπορούν να δημιουργήσουν αξία και οφέλη για την κοινότητα.
- Η κοινωνική και ψηφιακή καινοτομία είναι χαρακτηριστικά των Έξυπνων Χωριών (συμπεριλαμβανομένης της ευρυζωνικότητας, της κατάρτισης και της ενδυνάμωσης των αγροτικών κοινοτήτων).

Άλλοι ορισμοί έχουν υιοθετηθεί από τους εμπλεκόμενους στον πολιτικό σχεδιασμό και στην εφαρμογή της Αγροτικής Ανάπτυξης, όπως το [Πρόγραμμα συνεργασίας ESPON 2020](#), που υπογράμμισε τη σημασία της χρηστής διακυβέρνησης, της συμμετοχής του κοινού και των μέτρων για την οικοδόμηση ανθρώπινου κεφαλαίου.

Ανάπτυξη πολιτικής

Το χρονολόγιο των κύριων εξελίξεων σε επίπεδο πολιτικών για τα Έξυπνα Χωριά συνοψίζεται στο **Πλαίσιο 1** παρακάτω. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του εγγράφου της για τη **[Δράση της ΕΕ για Έξυπνα Χωριά](#)**, αναφέρεται στο πιλοτικό πρόγραμμα που ξεκίνησε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά των οικο-κοινωνικών χωριών και να εντοπίσει τις βέλτιστες πρακτικές, προκειμένου να συμβάλει στη διαμόρφωση των μελλοντικών αναπτυξιακών στρατηγικών. Το Κοινοβούλιο διέθεσε 3,3 εκατομμύρια ευρώ για τη στήριξη της ανάπτυξης 10 έξυπνων χωριών. Η ιδέα ενισχύθηκε περαιτέρω από το έργο του **[Ευρωπαϊκού Δικτύου Αγροτικής Ανάπτυξης \(ENRD\)](#)** και ιδίως μέσω της θεματικής του ομάδας για έξυπνες και ανταγωνιστικές αγροτικές περιοχές. Από τον Σεπτέμβριο του 2017, η εν λόγω θεματική ομάδα αύξησε το ενδιαφέρον και τις διαθέσιμες πληροφορίες για Έξυπνα Χωριά, μέσω ενημερώσεων, περιπτωσιολογικών μελετών και πρακτικών συμβουλών για την ανάπτυξη και την εφαρμογή της έννοιας του Έξυπνου Χωριού, συμπεριλαμβανομένων εργαλείων πολιτικής. Άλλες αξιοσημείωτες εξελίξεις περιλαμβάνουν τη **[Διακήρυξη Venhorst](#)** της 21ης Οκτωβρίου 2017, η οποία κάλεσε τους πολίτες και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να βοηθήσουν στη δημιουργία βιώσιμων αγροτικών κοινοτήτων με διάφορους τρόπους, μεταξύ των οποίων και η προσέγγιση που περιγράφεται στο έγγραφο για τη **[Δράση της ΕΕ για τα Έξυπνα Χωριά](#)**. Έγινε επίσης αναφορά στην έννοια της «έξυπνης ανάπτυξης», λαμβανομένου υπόψη του ρόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις αγροτικές περιοχές. Η ανακοίνωση της Επιτροπής για **[Το μέλλον των τροφίμων και της γεωργίας](#)** που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2017 επανέλαβε τη δέσμευση της Επιτροπής να ενισχύσει την υποστήριξη προς τις αγροτικές κοινότητες και τις τοπικές αρχές που επιθυμούν να αναπτύξουν Έξυπνα Χωριά μέσω ανάπτυξης ικανοτήτων, επενδύσεων, υποστήριξης της καινοτομίας, δικτύωσης και παροχής καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων για τη βελτίωση δεξιοτήτων, υπηρεσιών και υποδομών. Σε επακόλουθη αξιολόγηση της παραπάνω ανακοίνωσης, η οποία πραγματοποιήθηκε για την Επιτροπή Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εξηγήθηκε ότι για την επιτυχή ανάπτυξη της έννοιας Έξυπνο Χωριό απαιτούνται πολύ μεγαλύτερες επενδύσεις για τη βελτίωση της ψηφιακής συνδεσιμότητας στις αγροτικές περιοχές, και τονίστηκε επίσης ότι η έννοια βασίστηκε στην πρόσβαση σε υψηλές ταχύτητες διαδικτυακής σύνδεσης σε όλες τις αγροτικές περιοχές της ΕΕ. Η **[Διακήρυξη του Bled](#)** της 13ης Απριλίου 2018 ζήτησε περαιτέρω ενέργειες για την ψηφιοποίηση των αγροτικών περιοχών μέσω Έξυπνων Χωριών. Ένα βασικό στοιχείο της Διακήρυξης ήταν η ανάγκη να διασφαλιστεί ότι όλη η Ευρώπη θα επωφεληθεί εξίσου από τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Η ευρυζωνικότητα και η συνδεσιμότητα θεωρήθηκαν ως ένα κρίσιμο βήμα για την ψηφιοποίηση των αγροτικών περιοχών. Άλλες βασικές εξελίξεις περιελάμβαναν τη δημοσίευση, τον Ιούνιο του 2018, **[των νομοθετικών προτάσεων της Επιτροπής για την Κοινή Αγροτική Πολιτική](#)** που θα εφαρμοστεί μετά το 2023. Τον Μάιο του 2020, η **[τελική έκθεση σχετικά με το πιλοτικό έργο «Έξυπνα οικο-κοινωνικά χωριά»](#)** δημοσιεύθηκε, εντοπίζοντας 15 βέλτιστες πρακτικές, καθώς και έξι χωριά που είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον να γίνουν «Έξυπνο οικο-κοινωνικό χωριό».

Πλαίσιο 1 - Χρονολόγιο πολιτικών πρωτοβουλιών ΕΕ για τα Έξυπνα Χωριά

- 2014** Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης ΕΕ (2014-2020)
- 2016** [Διακήρυξη Cork 2.0](#)
Πρόγραμμα συνεργασίας ESPON 2020
- 2017** [Δράση της ΕΕ για Έξυπνα Χωριά](#)
ENRD: Θεματική ομάδα εργασίας / Smart Villages Portal
Πιλοτικό Πρόγραμμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
[Διακήρυξη Venhorst](#)
[Ανακοίνωση της Επιτροπής «Το μέλλον των τροφίμων και της γεωργίας»](#)
- 2018** [Διακήρυξη Bled](#)
[Διακήρυξη Añora](#)
[Νομοθετικές προτάσεις της ΚΑΠ \(COM \(2018\) 392\)](#)
- 2019** [Τελική Έκθεση](#): Πιλοτικό έργο: Έξυπνα οικο-κοινωνικά χωριά
[Διακήρυξη](#) συνεργασίας για ένα έξυπνο και βιώσιμο ψηφιακό μέλλον για την Ευρωπαϊκή Γεωργία και τις αγροτικές περιοχές
Έναρξη του Έργου [SMART Rural 21 project](#) (ΓΔ Γεωργίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής).
- 2020** Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία: Στρατηγική Farm to Fork /
Στρατηγική Βιοποικιλότητας
[Χάρτης πορείας](#): Μακροπρόθεσμο όραμα για τις αγροτικές περιοχές
Συστάσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς τα κράτη μέλη για τα στρατηγικά τους σχέδια για την ΚΑΠ.

Πηγή: Συντάχθηκε από τους συγγραφείς.

Το Δεκέμβριο του 2019, σε συνέχεια της ολοκλήρωσης της διαδικασίας δημόσιου διαγωνισμού, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εγκαινίασε μια νέα φάση για τα Έξυπνα Χωριά, ξεκινώντας μία προπαρασκευαστική δράση σχετικά με τις έξυπνες αγροτικές περιοχές στον 21ο αιώνα, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως αναθέτουσα αρχή. Αυτό περιλάμβανε την επιλογή και τη δημιουργία [21 Έξυπνων Χωριών](#) που θα λειτουργήσουν ως παραδείγματα εφαρμογής της έννοιας «Έξυπνο Χωριό». Το συγκεκριμένο έργο θα προσδιορίσει μια λίστα χαρακτηριστικών και σχετικών ενεργειών που κρίνονται απαραίτητα για να γίνει ένα χωριό «έξυπνο». Το έργο έχει προγραμματιστεί να ολοκληρωθεί τον Ιούνιο του 2022. Μετά την επιλογή των 21 χωριών, διαμορφώθηκε ένας χάρτης πορείας με πρακτικά εργαλεία για τον καθορισμό βασικών βημάτων που θα βοηθήσουν τα χωριά να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές Έξυπνου Χωριού. Μια σειρά από εκδηλώσεις και περιφερειακά εργαστήρια θα διοργανωθούν καθ' όλη τη διάρκεια του έργου.

Μια ομάδα μελετητών εξέτασε την προέλευση της έννοιας του Έξυπνου Χωριού, σε επίπεδο ορισμού, συνάφειας και εφαρμογής. Λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερθείσες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές, οι πάροχοι δημόσιων υπηρεσιών αναγκάζονται συχνά να εξετάσουν καινοτόμους τρόπους αντιμετώπισης παρακμάζουσων ή αραιοκατοικημένων περιοχών, χρησιμοποιώντας την ψηφιακή τεχνολογία. Ο **Πίνακας 1** παρουσιάζει τρόπους με τους οποίους τα Έξυπνα Χωριά μπορούν να ενισχυθούν με τέτοιες προσεγγίσεις. Τα πιθανά μέτρα δεν περιορίζονται σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά μπορούν να επεκταθούν σε τομείς πολιτικής όπως οι μεταφορές, η επαγγελματική κατάρτιση και η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος. Όσον αφορά τη δημόσια διοίκηση, υπάρχουν ευκαιρίες για την εφαρμογή μιας σειράς λύσεων για τη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών σε αγροτικές περιοχές. Αυτές μπορεί συχνά να περιλαμβάνουν την υιοθέτηση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Τέτοιες έξυπνες λύσεις δεν περιορίζονται στο δημόσιο τομέα αλλά ισχύουν εξίσου στον ιδιωτικό τομέα, για παράδειγμα η υιοθέτηση τεχνικών γεωργίας ακριβείας ή η ανάπτυξη βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού τροφίμων μέσω διαδικτυακών πωλήσεων.

Πίνακας 1 - Παραδείγματα έξυπνων μέτρων σε αγροτικές περιοχές

Τομέας έξυπνων λύσεων	Δημόσιες υπηρεσίες	Δημόσια διαχείριση	Ιδιωτικές επιχειρήσεις
Τομείς παρέμβασης	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος	Ηλεκτρονική διακυβέρνηση	Γεωργία ακριβείας
	Ασφάλεια και προστασία (π.χ. οπτικός έλεγχος)	Διαχείριση των αποβλήτων (π.χ. αισθητήρες επιπέδου εμπορευματοκιβωτίου)	Διαδικτυακό εμπόριο (π.χ. τοπικών προϊόντων)
	Εξ αποστάσεως εκπαίδευση	Τοπικός/Περιφερειακός σχεδιασμός (π.χ. ψηφιοποίηση)	Αγρο-τουρισμός βασισμένος σε έξυπνες λύσεις
	Συστήματα μεταφορών (π.χ. τηλε-λεωφορεία) Ηλεκτρονική υγειονομική περίθαλψη	Περιβαλλοντικοί έλεγχοι παρακολούθησης (π.χ. αισθητήρες ποιότητας αέρα)	Διαμοίραση (π.χ. ειδικός εξοπλισμός)

Πηγή: Extracted from L. Komorowski and M. Stanny., ['Smart Villages: Where Can They Happen?' Land, Vol. 9\(151\), May 2020.](#)

Τα ακόλουθα συμπεράσματα εξάγονται από το εύρος των διαθέσιμων εκθέσεων και μελετών που αναφέρονται στα Έξυπνα Χωριά:

- Αν και το επίκεντρο εστιάζεται συχνά στο ρόλο που διαδραματίζει η ψηφιοποίηση, αυτή δεν είναι αυτοσκοπός για ένα Έξυπνο Χωριό (όπως αναφέρεται στην έκθεση ESPON). Η τελική έκθεση του πιλοτικού έργου εξήγησε ότι «η ψηφιοποίηση είναι ένα εργαλείο, όχι ένας στόχος από μόνη της» και ότι «η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών δεν είναι αυτό που ορίζει ένα Έξυπνο Χωριό».
- Ένα ευρύ φάσμα οφελών συνδέονται με την εφαρμογή της έννοιας «Έξυπνο Χωριό», όπως περιγράφονται σε μελέτες περιπτώσεων, αλλά και στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης εργασίας των Κρατών Μελών κατά την προετοιμασία τους για τα στρατηγικά σχέδια της ΚΑΠ. Ένα παράδειγμα των πλεονεκτημάτων ορίστηκε από το Υπουργείο Αγροτικής και Κοινοτικής Ανάπτυξης της Ιρλανδίας σε σεμινάριο του ENRD τον Ιούνιο του 2020. Αυτά συνοψίζονται στο **Πλαίσιο 2** παρακάτω.
- Ευρήματα από το πιλοτικό έργο, καθώς επίσης και από το έργο της θεματικής ομάδας του ENRD, αναδεικνύουν μια σειρά «καλών πρακτικών» που σχετίζονται με την επιτυχή εφαρμογή της έννοιας «Έξυπνο Χωριό». Περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη συμμετοχή των ντόπιων, τη δέσμευση με φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, τη συνεργασία μεταξύ των εταίρων (συμπεριλαμβανομένου του ιδιωτικού τομέα) με έμφαση σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα/θέμα. Επισημαίνεται και η αξία ενός συνολικού στρατηγικού σχεδίου ή πλαισίου, παράλληλα με τη χρήση και την εφαρμογή ψηφιακής τεχνολογίας.

- Στην ερευνητική βιβλιογραφία αναγνωρίζεται ότι τόσο η έννοια των Έξυπνων Χωριών όσο και η προσέγγιση LEADER έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Η τελευταία είναι μια εδραιωμένη μέθοδος τοπικής ανάπτυξης υπό την ηγεσία των τοπικών κοινοτήτων, που μέσω αυτής εδώ και σχεδόν 30 χρόνια εμπλέκονται οι τοπικοί φορείς στο σχεδιασμό και την ανάληψη στρατηγικών για περιοχές τους. (βλ. **Πλαίσιο 3** για τα βασικά χαρακτηριστικά της προσέγγισης). Και οι δύο, υιοθετούν μια τοπική προσέγγιση: το LEADER επικεντρώνεται σε ευρύτερο εδαφικό επίπεδο, ενώ η ιδέα των Έξυπνων Χωριών επικεντρώνεται σε μια στενότερη εδαφική περιοχή εμπλέκοντας είτε ένα μεμονωμένο χωριό ή ομάδες κοινοτήτων χωριών. Και οι δύο, υιοθετούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη: μέσω του LEADER επιδιώκονται συνέργειες μεταξύ διαφόρων τομέων σε μία περιοχή, ενώ η ιδέα του Έξυπνου Χωριού εστιάζει την προσοχή στις αγροτικές υπηρεσίες και στην τοπική κοινωνική και ψηφιακή καινοτομία στον ευρύτερο τομέα της υπαίθρου. Το LEADER θεωρείται συχνά ως βοηθητικό εργαλείο για την εφαρμογή της έννοιας των Έξυπνων Χωριών (ENRD, 2019). Σε έρευνα για το LEADER αναφέρεται ότι ενδέχεται να περιορίζεται η αποτελεσματικότητά του από διάφορους παράγοντες, όπως ότι πρέπει να λειτουργήσει στο υφιστάμενο ρυθμιστικό πλαίσιο «τυπικά προκαθορισμένων μέτρων των προγραμμάτων του ΕΓΤΑΑ» και δημοσιονομικών περιορισμών, όπως η διακύμανση των προϋπολογισμών που διατίθενται σε Ομάδες Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) σε ολόκληρη την ΕΕ (Nieto και Broseï, 2019). Η ίδια έρευνα δείχνει ότι το LEADER μπορεί να μην δίνει επαρκές περιθώριο για την εφαρμογή «ριψοκίνδυνων καινοτόμων έργων». Επιπλέον, στις περιπτώσεις όπου οι προϋπολογισμοί των ΟΤΔ είναι χαμηλοί, οι συμπληρωματικές δράσεις, όπως διοικητικές και διαχειριστικές ενέργειες, επιβαρύνουν χρονικά την ανάπτυξη και προώθηση καινοτόμων μέτρων.

Πλαίσιο 2 - Οφέλη από την εφαρμογή στρατηγικών Έξυπνου Χωριού

- ❖ Συνασπίζει τις κοινότητες για να διαμορφώσει συμφωνημένες οδούς ανάπτυξης και επενδύσεων στις δικές τους περιοχές
- ❖ Δίνει στις κοινότητες τον πρώτο λόγο για την ανάπτυξη της περιοχής τους και δομεί την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν προκλήσεις
- ❖ Ξεκινώντας με έργα μικρής κλίμακας, μπορεί να δημιουργήσει μεγαλύτερα και πιο φιλόδοξα έργα
- ❖ Δεσμεύει τις κοινότητες να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους και όχι απλώς να «κυνηγήσουν» τη διαθέσιμη χρηματοδότηση
- ❖ Δίνει μεγαλύτερη συνοχή στις δραστηριότητες αγροτικής ανάπτυξης
- ❖ Διευκολύνει φορείς χρηματοδότησης να γνωρίσουν τα προτεινόμενα σχέδια ώστε να παρέχουν ευκαιρίες για πιο στοχευμένες ροές χρηματοδότησης
- ❖ Αποδεικνύει τη δέσμευση των κοινοτήτων στην ανάπτυξη της περιοχής με έργα που είναι πιο πιθανό να ολοκληρωθούν και να διατηρηθούν
- ❖ Επιτρέπει τη χρηματοδότηση αιτήσεων από κοινότητες με συμφωνημένες στρατηγικές για υψηλότερη βαθμολογία στις διαδικασίες επιλογής
- ❖ Δίνει τη δυνατότητα στις εδραιωμένες κοινότητες να καθοδηγούν νέες κοινότητες, να αναπτύσσουν ικανότητες και να δημιουργούν δεσμούς μεταξύ περιοχών

Πηγή: Προσαρμογή από D Harney 'Smart Villages – An Irish perspective: A vehicle for developing rural communities', Power-point presentation. June 2020, Department of Rural and Community Development, Ireland.

Πλαίσιο 3 - Βασικά χαρακτηριστικά της προσέγγισης LEADER

Η προσέγγιση LEADER (*liaison entre actions de développement de l'économie rurale* - σύνδεσμος μεταξύ δράσεων για την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας) παρουσιάζει επτά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: ανιούσα προσέγγιση, τοπική προσέγγιση, τοπικές συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα (ομάδες τοπικής δράσης), ολοκληρωμένη και πολυτομεακή στρατηγική, δικτύωση, καινοτομία και συνεργασία.

Ευκαιρίες χρηματοδότησης: Τρέχουσες και μελλοντικές δυνατότητες

Το έγγραφο για τη [Δράση της ΕΕ για Έξυπνα Χωριά](#) περιγράφει πώς αρκετοί τομείς πολιτικής και κονδύλια της ΕΕ υποστηρίζουν ενεργά την ανάπτυξη Έξυπνων Χωριών. Περιλαμβάνουν την Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης της ΚΑΠ (μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), την πρωτοβουλία LEADER, η οποία επεκτάθηκε με σκοπό να υποστηρίξει την Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD), το Δίκτυο Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας για τη Γεωργία (EIP-AGRI), τα προγράμματα πολιτικής συνοχής της ΕΕ, και συγκεκριμένα μέσα όπως: Στρατηγικές Ευφούς Ξειδίκευσης, Ολοκληρωμένες Εδαφικές Επενδύσεις (ITI), τα ταμεία «Συνδέοντας την Ευρώπη» και το Πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» (πρόγραμμα-πλαίσιο της ΕΕ για την έρευνα και την καινοτομία). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε μία νέα πρωτοβουλία, προϋπολογισμού 30 εκ. ευρώ, εστιάζοντας στην ενίσχυση των αγροτικών οικονομιών μέσω διατομεακών πλατφόρμων ψηφιακών υπηρεσιών, και περιλαμβάνει δύο πιλοτικά έργα μεγάλης κλίμακας. Αυτά θα βοηθήσουν τα Έξυπνα Χωριά και τις αγροτικές κοινότητες να βελτιώσουν την ανθεκτικότητά τους. Το ΕΓΤΑΑ μπορεί να υποστηρίξει πρωτοβουλίες Έξυπνων Χωριών μέσω ενός συνδυασμού μέτρων στοχεύοντας στην επιχειρησιακή ανάπτυξη και στην εκκίνηση αγροτικών επιχειρήσεων, σε επενδύσεις για μικρής κλίμακας έργα τοπικών υποδομών και συνδεσιμότητας, στην ανανέωση χωριών, στην ανταλλαγή γνώσεων και πληροφοριών, στην ανάπτυξη, σε δίκτυα της ΚΑΠ, στην εγκατάσταση νέων αγροτών και σε βασικές υπηρεσίες. Άλλα κονδύλια, όπως καινοτόμα χρηματοοικονομικά μέσα και ο συνδυασμός τους με επιχορηγήσεις και χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, μπορούν επίσης να αξιοποιηθούν, εμφανίζοντας δυναμική στήριξη για υποδομές σε αγροτικές περιοχές.

Το θέμα της μελλοντικής υποστήριξης για Έξυπνα Χωριά αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης στις συναντήσεις της σχετικής θεματικής ομάδας του Ευρωπαϊκού Δικτύου Αγροτικής Ανάπτυξης (ENRD). Σε συνάντηση στις 11 Απριλίου 2020, η πολωνική διαχειριστική αρχή παρουσίασε το φάσμα των προκλήσεων που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα Έξυπνα Χωριά, υποστηρίζοντας πώς κάθε περιφέρεια προετοιμάζει προτάσεις για την αντιμετώπιση των αναγκών των αγροτικών περιοχών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που θα υποστηρίζονται μέσω Έξυπνων Χωριών. Αυτές θα υποστηριχθούν μέσω του μέτρου συνεργασίας στο στρατηγικό σχέδιο για τη νέα ΚΑΠ καθώς και από την υποστήριξη του LEADER. Συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και οι Ομάδες Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ), θα μπορούσαν επίσης να διαδραματίσουν ρόλο στην προετοιμασία σχεδίων για Έξυπνα Χωριά. Τον Ιούνιο του 2020, διαχειριστικές αρχές από την Αυστρία, την Ιρλανδία και τη Σλοβενία παρουσίασαν τις ιδέες τους για την υποστήριξη Έξυπνων Χωριών στα στρατηγικά τους σχέδια για τη νέα ΚΑΠ. Αυτά περιλάμβαναν τη χρήση τριών κύριων τύπων παρέμβασης της ΚΑΠ, και συγκεκριμένα του LEADER, των επενδύσεων σε βασικές υπηρεσίες, και των περιφερειακών συνεργασιών καινοτομίας. Η Ιρλανδία ανέφερε πως τα Έξυπνα Χωριά θα μπορούσαν να είναι ένας από τους τομείς που υποστηρίζονται σε μελλοντικές στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης, εάν οι ΟΤΔ το θέσουν ως προτεραιότητα. Τα Έξυπνα Χωριά θα μπορούσαν να αποκτήσουν περαιτέρω υποστήριξη από άλλες εθνικές ή κοινοτικές πηγές χρηματοδότησης. Στη Σλοβενία, η διαχειριστική αρχή πρότεινε ότι καίριες παρεμβάσεις για την υποστήριξη Έξυπνων Χωριών θα μπορούσαν να είναι το LEADER καθώς και οι επενδύσεις σε βασικές υπηρεσίες. Ανέφερε επίσης ότι ο συντονισμός μεταξύ των κονδυλίων της ΕΕ θα βελτιωθεί μέσω διαφόρων δομών διακυβέρνησης, όπως η επιτροπή συντονισμού CLLD. Μία παρουσίαση από τη ΓΔ Περιφερειακής Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στην ίδια συνάντηση της θεματικής ομάδας ENRD, υπογράμμισε τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική συνοχής της ΕΕ μπορεί να συμπληρώσει την υποστήριξη που προσφέρει η ΚΑΠ σε Έξυπνα Χωριά. Η πολιτική συνοχής μπορεί επίσης να υποστηρίξει πρωτοβουλίες CLLD μέσω διασυνοριακής συνεργασίας και έξυπνων εξειδικευμένων στρατηγικών.

Με προσανατολισμό στην επόμενη προγραμματική περίοδο, ο κανονισμός για το [Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο \(ΠΔΠ\)](#) και η [Διοργανική συμφωνία](#) εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 16 Δεκεμβρίου 2020. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε τον κανονισμό ΠΔΠ στις 17 Δεκεμβρίου 2020.

Προοπτικές

Όσον αφορά το μέλλον, για την ανάληψη και εφαρμογή πρωτοβουλιών Έξυπνων Χωριών οι μελετητές εντοπίζουν μία σειρά εμποδίων και προκλήσεων, μεταξύ των οποίων:

- Το επίπεδο ψηφιακής παιδείας στις αγροτικές κοινότητες·
- Το υφιστάμενο επίπεδο ενημέρωσης και γνώσης σχετικά με τη φύση και τη χρησιμότητα των προσεγγίσεων Έξυπνου Χωριού
- Η στάση των τοπικών αρχών σε τέτοιες πρωτοβουλίες, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής βούλησης να τις υιοθετήσουν
- Η επάρκεια των υφιστάμενων ψηφιακών υποδομών σε αγροτικές περιοχές· και
- Οι υψηλές απαιτήσεις για τη διαμόρφωση μίας πλήρως ολοκληρωμένης αναπτυξιακής προσέγγισης που θα συνδυάζει μία σειρά τομέων πολιτικής σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο στα Κράτη Μέλη.

Πολλά θα εξαρτηθούν από το βαθμό στον οποίο τα Κράτη Μέλη είναι διατεθειμένα να συγχρηματοδοτήσουν μέτρα για την υποστήριξη Έξυπνων Χωριών, στο πλαίσιο της κατάρτισης των εθνικών στρατηγικών σχεδίων για τη νέα ΚΑΠ, η οποία θα εφαρμοστεί από το 2023 και έπειτα. Παρόλο που τα στρατηγικά σχέδια της ΚΑΠ δεν έχουν ακόμη δημοσιευτεί, μπορούν να ληφθούν ενδεικτικά στοιχεία από άλλες πηγές για το πώς αντιμετωπίζεται το ζήτημα των Έξυπνων Χωριών.

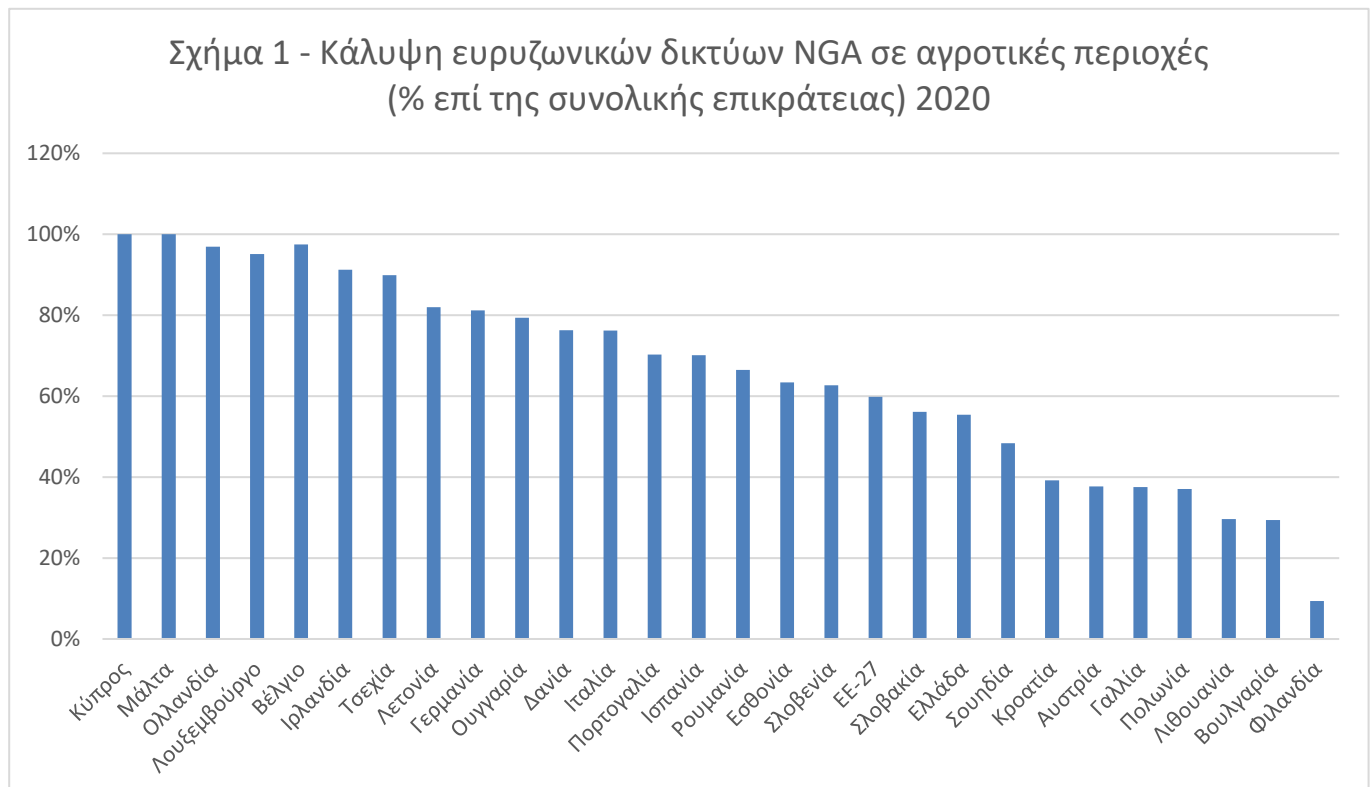
Η ευρωπαϊκή πλατφόρμα ARC2020 δημοσίευσε τον Δεκέμβριο του 2020 μία [πολιτική ανάλυση](#) των νομοθετικών προτάσεων της Επιτροπής, επισημαίνοντας την απουσία τόσο ενός ορισμού Έξυπνου Χωριού όσο και οποιασδήποτε περιγραφής των Έξυπνων Χωριών. Η απουσία οποιασδήποτε περιγραφής τέτοιων στρατηγικών μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη ομοιομορφίας στην ανάπτυξη τέτοιων στρατηγικών σε ολόκληρη την ΕΕ. Σημειώνει, επιπλέον, ότι η υποστήριξη που παρέχεται σε Έξυπνα Χωριά θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποιηθεί για την υποστήριξη της γεωργίας ακριβείας όπως περιγράφεται παραπάνω. Η ARC2020 απαιτεί, επιπλέον, περισσότερες διευκρινίσεις σχετικά με τη διακυβέρνηση των Έξυπνων Χωριών και των συνεργιών με τις στρατηγικές LEADER/CLLD, συμπεριλαμβανομένου του συντονισμού μεταξύ των κονδυλίων της ΕΕ. Θεωρεί ότι θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα για την προώθηση του βιώσιμου σχεδιασμού, της πρόσβασης και της χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών σε αγροτικές περιοχές. Επισημαίνει ότι υπάρχει «έλλειψη δέσμευσης να αφιερωθεί προϋπολογισμός από την ΚΑΠ για την πλήρη κάλυψη της υψηλής ταχύτητας συνδεσιμότητας στις αγροτικές περιοχές».

Τον Δεκέμβριο του 2020 η Επιτροπή δημοσίευσε κατευθυντήριες συστάσεις προς τα Κράτη Μέλη για να τα υποστηρίξει στην προσπάθεια κατάρτισης των στρατηγικών τους σχεδίων, προς την κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων της ΚΑΠ και της Πράσινης Συμφωνίας της ΕΕ. Οι συστάσεις παρέχουν πληροφορίες για το φάσμα των θεμάτων που επηρεάζουν το μελλοντικό σχεδιασμό και τη μορφή των νέων στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ και το πως θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ανάπτυξη και εφαρμογή Έξυπνων Χωριών σε ολόκληρη την ΕΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή υποστήριξε ότι η γνώση και η καινοτομία μπορούν να διαδραματίσουν βασικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η γεωργία και οι αγροτικές περιοχές, και επιπλέον ότι η διαθεσιμότητα μιας γρήγορης και αξιόπιστης σύνδεσης στο διαδίκτυο στις αγροτικές περιοχές, συνοδευόμενη από την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων, είναι ζωτικής σημασίας για να καταστεί δυνατή η ανάπτυξη όλων των μελλοντικών έξυπνων λύσεων τόσο για τις αγροτικές και μη επιχειρήσεις και κοινότητες της υπαίθρου. Όσον αφορά τις συγκεκριμένες συστάσεις που προτάθηκαν από την Επιτροπή σε κάθε Κράτος Μέλος, καμία από αυτές δεν κάνει ειδική αναφορά σε Έξυπνα Χωριά (εκτός από [σύντομες αναφορές στην περίπτωση της Ελλάδας](#)).

Ωστόσο, η Επιτροπή αναφέρεται σταθερά στην ανάγκη για τα στρατηγικά σχέδια για την ΚΑΠ να συμβάλουν στον στόχο της [Πράσινης Συμφωνίας της ΕΕ](#) για 100% πρόσβαση σε γρήγορο ευρυζωνικό διαδίκτυο στις αγροτικές περιοχές έως το 2025, (μετρούμενο από το μερίδιο των αγροτικών νοικοκυριών με πρόσβαση σε επόμενης γενιάς (NGA) ευρυζωνική σύνδεση). Η

ευρυζωνική κάλυψη/διαθεσιμότητα της υπαίθρου στην ΕΕ συνοψίζεται στο **Σχήμα 1**. Περαιτέρω ανάλυση για την κατάταξη των Κρατών Μελών παρέχεται στον [Ψηφιακό Δείκτη Οικονομίας και Κοινωνίας \(DESI\)](#).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Digital Scoreboard](#)

Η εμπειρία των πιλοτικών σχεδίων Έξυπνων Χωριών και των περιπτώσιολογικών μελετών που επισημαίνονται σε αυτόν τον οδηγό δείχνουν τη δυναμική τους συμβολή σε μια σειρά στόχων πολιτικής, αλλά πολλά θα εξαρτηθούν από το αποτέλεσμα του τρέχοντος εθνικού στρατηγικού σχεδιασμού της ΚΑΠ και τον τρόπο με τον οποίο τα Κράτη Μέλη θα ανταποκριθούν στις συστάσεις της Επιτροπής. Άλλες μεταβλητές που θα καθορίσουν τη μελλοντική επιτυχία των Έξυπνων Χωριών περιλαμβάνουν τον αντίκτυπο βασικών παραγόντων που επηρεάζουν την πολιτική -όπως η αλλαγή του κλίματος- και την ανάγκη αντιμετώπισης μιας σειράς οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών ζητημάτων, όπως η δημογραφική γήρανση. Τέλος, ορισμένοι πρόσθετοι παράγοντες θα είναι επίσης καθοριστικοί, όπως η παροχή κατάλληλης ψηφιακής υποδομής και ψηφιακής κατάρτισης, η ενεργός συμμετοχή των πολιτών σε τοπικό επίπεδο και μια θετική στάση εκ μέρους βασικών πολιτικών ιθυνόντων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.